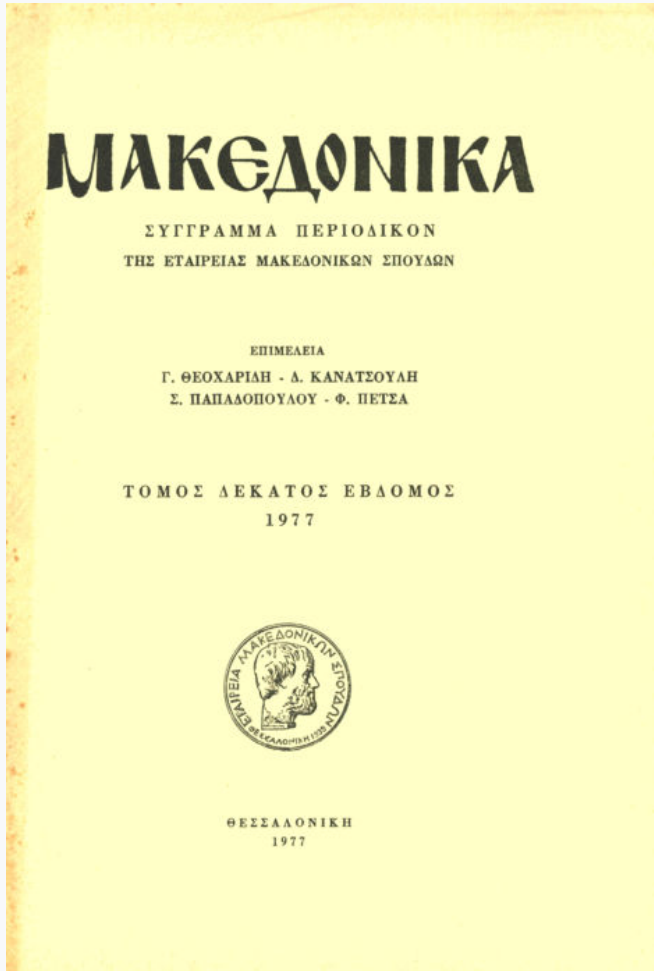

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Γεωργίου Θ. Λυριτζή, συνταγματάρχου ε.α., Η Εθνική Εταιρεία και η δράσις αυτής

Δημ. Σπ. Τσαφάρας

doi: [10.12681/makedonika.394](https://doi.org/10.12681/makedonika.394)

Copyright © 2014, Δημ. Σπ. Τσαφάρας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσαφάρας Δ. Σ. (1977). Γεωργίου Θ. Λυριτζή, συνταγματάρχου ε.α., Η Εθνική Εταιρεία και η δράσις αυτής. *Μακεδονικά*, 17(1), 473–475. <https://doi.org/10.12681/makedonika.394>

Τέλος ο συγγραφέας δημοσιεύει τὸν κώδικα τῆς μονῆς, ποὺ ἀρχίζει τὸ 1863 καὶ περιλαμβάνει λογαριασμοὺς γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησὴ τῆς καὶ τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα μέχρι τὸ 1909. Τὸ βιβλίον τελειώνει μὲ μιὰ ἀγγλικὴ περίληψη, τὴ βιβλιογραφία καὶ τὸ εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Οἱ σαράντα πίνακες ἐκτὸς κειμένου, ποὺ ἀκολουθοῦν, συντελοῦν στὴν καλύτερη κατανόησι τῶν παρουσιαζομένων βιβλίων.

'Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΜΑΡΙΑ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ - ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗ

Γεωργίου Θ. Λυριτζῆ, συνταγματάρχου ἐ.ἀ., 'Η 'Εθνικὴ 'Εταιρεία καὶ ἡ δράσις αὐτῆς, Κοζάνη 1970, 8ο, σελ. 344+53 εἰκόνες ἐντὸς κειμένου+4 χάρτες (οἱ 2 παρένθετοι).

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Λυριτζῆ γιὰ τὴν 'Εθνικὴν 'Εταιρεία καὶ τὴ δράση τῆς ἐκδόθηκε πρὶν ἑπτὰ χρόνια. Στὰ «Μακεδονικά» ὁμως μόλις ἑφέτος ἐστάλη ἀπὸ τὸν συγγραφέα, γι' αὐτὸ καὶ παρουσιάζεται καθυστερημένα.

'Η 'Εθνικὴ 'Εταιρεία κατὰ τὸν κ. Λυριτζῆ ἔσημείωσε ἀξιόλογη ἐθνικὴ δράση—ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶναι ἡ πρώτη ποὺ ὄργάνωσε ἐνοπλὴ ἀντίσταση κατὰ τὸν Βουλγάρων κομιτατζήδων στὴ Μακεδονία. 'Ο ἀτυχῆς ὁμως πόλεμος τοῦ 1897, ὁ Μακεδονικὸς 'Αγώνας καὶ οἱ ἀπελευθερωτικὸι πόλεμοι τοῦ 1912-13 εἶχαν σάν συνέπεια ἀνὰ καλυφθῆ ἢ προσφορά τῆς. Γι' αὐτὸ ὁ συγγραφέας ἐπιδόθηκε στὴν ἀνίχνευση καὶ συγκέντρωση τῶν σχετικῶν μὲ τὴν 'Εθνικὴν 'Εταιρεία καὶ τὴ δράση τῆς στοιχείων μὲ τὸν σκοπὸ νὰ τὰ φέρῃ στὸ φῶς, ὥστε νὰ μὴν ἐξακολουθῆ νὰ παραμένῃ λανθάνουσα μιὰ ἱστορικὴ σελίδα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες ποὺ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὸ 1912, γιὰ νὰ κρατηθῆ ἡ Μακεδονία ἐλληνικῆ. Στὴν ἐρευνητικὴ προσπάθειά του ὁ κ. Λυριτζῆς εἶχε τὴν καλὴ τύχη νὰ βρῆ μέρος τοῦ ἀρχείου τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας ποὺ ἀπόκειται στὰ Γενικά 'Αρχεῖα τοῦ Κράτους, καθὼς καὶ ἓνα μικρὸ τμήμα τοῦ ἴδιου ἀρχείου ποὺ φυλάγεται στὴν 'Ιστορικὴ καὶ 'Εθνολογικὴ 'Εταιρεία. 'Ετσι μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀρχεῖων ἐγγράφων καὶ μὲ πληροφορίες ἐρανισμένες ἀπὸ διάφορα δημοσιεύματα ἔγραψε τὸ βιβλίον του, ποὺ περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς κεφάλαια:

1. «Τὸ ρυσις καὶ ὀργάνωσις καὶ γενικά τῆς δράσεως τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας» (σ. 7-16). 'Ο συγγραφέας στὸ κεφάλαιον αὐτὸ κάνει λόγο γιὰ τὰ αἷτια ποὺ προκάλεσαν τὴν ἰδρυση τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας, τὸν σκοπὸ καὶ τὴν ὀργάνωση, τὴν αὔξησι τῶν ἐταίρων, τὴ διοίκησι, τὴν ἐξάπλωσι στὸ πανελλῆνιον, τὸ πρόγραμμα, τὴς φιλοδοξίαι, τὴ δύναμι, τὴς ἐνέργειαι γιὰ τὴν πολεμικὴ προπαρασκευὴ τῆς χώρας, τὴν καθιέρωσι ἀπονομῆς ἀπὸ τὸν λαὸ τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐθνικὴν σημαία. Τέλος ὁ συγγραφέας δίνει ἓνα γενικὸν διάγραμμα τῆς κυριώτεραις δράσεως τῆς 'Εταιρείας.

2. «Τὸ Μακεδονικὸν ἀνταρτικὸν κίνημα τοῦ 1896» (σ. 17-121). Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ, ποὺ εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον τοῦ βιβλίου, ὑποδιαιρεῖται στὰ ἐξῆς ὑποκεφάλαια: α) «Προεισαγωγικὲς πληροφορίες». 'Αναφέρονται τὰ αἷτια τῆς ἀποστολῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων στὴ Μακεδονία, τὰ προκαταρκτικὰ τῆς συγκροτήσεως τῶν σωμάτων, ἡ σύνταξι κανονισμοῦ, ἡ διατύπωσι ὄρκου καὶ ὁ καταρτισμὸς τῶν σωμάτων, ὁ χαρακτήρας, ἡ σύνθεσι, ἡ στολῆ, ὁ ὄπλισμὸς τῶν σωμάτων, ἡ ἀνταρτικὴ ὀνοματοθεσία, τὸ ἔγγραφο ἀναγνωρίσεως ἀνταρτῶν καὶ οἱ εἰδικὲς ἐντολῆς καὶ ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς. β) «Δράσις τῶν σωμάτων τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας»: 'Ἐδῶ ὁ συγγραφέας προβαίνει σὲ λεπτομερικὴ περιγραφὴ τῆς δράσεως τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ποὺ κατάρτισε, ἐξώπλισε καὶ ἐχρηματοδότησε ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία καὶ ἔστειλε στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἐμψυχώσουν τοὺς καταδυναστευομένους 'Ἑλληνας καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Τὰ σώματα αὐτὰ μὲ ἐπικεφαλῆς κατὰ τὸ πλεῖστον Μα-

κεδόνες άρχηγούς, αλλά και Μακεδόνες άντάρτες, ήσαν του Μπρούφα, του Πλατή και Χρ. Βερβέρα, του Παπαδήμου, του Παν. Βερβέρα, του Βελέντζα και Λεπενιώτη, του Ντίνα, του Γκρούτα. του Βελούλα, του Καρβέλα. γ) «Δ ρ ᾱ σ ι ς ἄ λ λ ω ν ἄ ν τ α ρ τ ι κ ῶ ν σ ω - μ ᾶ τ ω ν»: 'Ο συγγραφέας εθεώρησε σκόπιμο νά συμπεριλάβη ἔδω και τή δράση ἄλλων ἀνταρτικῶν σωμάτων, πού βέβαια δέν κατάρτιστηκαν ἀπό τήν 'Εθνική Έταιρεία, ἀλλά προήλθαν ἀπό διαμελιστά σωμάτων αὐτῆς ἢ συγκροτήθηκαν με ἰδιωτικῆ πρωτοβουλία. Τέτοια σώματα ήσαν τού Τάκη τού Περιήφανου, τού Λάζου, τού Ζήση Λεπενιώτη, τού Ζαρκάδα, τού Καταρραχιά, τού Νταβέλη τού νέου, τού Ναούμ Σπανού, τού Στέργιου Κατατάσου, τού 'Αρκούδα, τού Βαλέτα, τού Γιαχνῆ, τού Λελοῦδα, τού 'Αλεξάκη κ.λ. δ) «'Ε π ι λ ε - γ ὀ μ ε ν ω»: Στά ἐπιλεγόμενα τού παρόντος κεφαλαίου ὁ συγγραφέας περιγράφει τίς περιπέτειες διαφόρων ἀνταρτῶν, τήν ἐνθουσιώδη ὑποδοχῆ τού ἀνταρτικοῦ κινήματος ἀπό τόν ἑλληνικό λαό και τούς Μακεδόνες, τήν ἀρνητικῆ στάση τῆς ἐπίσημης 'Ελλάδος, τίς ἀντιδράσεις τῆς Τουρκίας, τίς καταπιέσεις τῶν 'Ελλήνων Μακεδόνων ἀπό τίς τουρκικές ἀρχές, τήν ἐνόχληση τῶν Βουλγάρων, Σέρβων και Ρουμάνων. 'Επίσης ἔδω γίνεται λόγος γιά τὸ πῶς εἶδαν τὸ ἀνταρτικό κίνημα οἱ ξένοι (πρόξενοι Μ. Δυνάμεων, τύπος κ.λ.), γιά τίς ἐνεργητικές συνέπειες τού κινήματος γιά τούς Μακεδόνες, γιά τίς ἀπώλειες τῶν ἀνταρτῶν, γιά τήν περιθάλψη τῶν θυμάτων και τίς προσπάθειες τῆς 'Εθνικῆς Έταιρείας γιά ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων, γιά τὰ ἠθικά ὄφελήματα τού κινήματος και τῆ σχέση του με τόν Μακεδονικό 'Αγώνα. Τέλος ὁ συγγραφέας κάνει λόγο γιά τὰ πάνδημα μνημόσυνα σ' ὅλες τίς πόλεις και κομποπόλεις τῆς 'Ελλάδος ὑπέρ τῶν πεσόντων ὄπλαρχηγῶν και ἀνταρτῶν τού μακεδονικοῦ κινήματος, γιά τήν ἐκδοση τού «Μακεδονικοῦ 'Ημερολογίου» και κλείνοντας τὸ κεφάλαιο παραθέτει ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπό τὸ ἀνταρτικό κίνημα τού 1896.

3. «'Η ἄ ν τ α ρ τ ι κ ῆ δ ρ ᾱ σ ι ς τ ῶ ν π α ρ α μ ο ν ῶ ν τ ο ῦ ἑ λ λ η ν ο τ ο υ ρ κ ι - κ ο ῦ π ο λ ῆ μ ο υ τ ο ῦ 1897» (σ. 122-174). 'Η 'Εθνική Έταιρεία, ἔπειτα ἀπό τίς ἐπιτυχίες πού σημείωσαν τὰ ἀνταρτικά σώματα στή Μακεδονία τὸ 1896, συνέχισε με μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό τίς δραστηριότητές της στίς ἀρχές τού 1897. 'Ετσι ἤλθε σέ συνεννόηση με τόν φιλέλληνα 'Αγγλο Μίλτον Κόρρυ γιά ἐγκατάσταση ἀνταρτικῆς βάσεως στόν 'Αθῶ, ὅπου ὁ τελευταῖος διηύθυνε μιὰ ἔταιρεία λατομείων και μεταλλείων. 'Αγνωστο γιατί—λέιπουν τὰ σχετικά στοιχεία—τὸ τολμηρό και μεγαλεπήβολο αὐτὸ σχέδιο ἔμεινε μόνο στὰ χαρτιά. 'Επίσης ἡ 'Εθνική Έταιρεία ὄργάνωσε και ἀπέστειλε, χωρὶς ὄμως ἀποτέλεσμα, τριμελῆ ὁμάδα στήν Καβάλα γιά τήν ἀνατίναξη γέφυρας και σήραγγας τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως-Θεσσαλονίκης. Τὸ σχέδιο αὐτό, χωρὶς πιὰ ἀνάμιξη τῆς 'Εθνικῆς Έταιρείας, ἀλλά με τήν ἔγκριση και τῆ βοήθεια τῆς ἴδιας τῆς Κυβερνήσεως, ἀνέλαβε νά ἐκτελέσῃ τὸ σῶμα τού Δημαῤ, πού και αὐτὸ ὄμως ἀπέτυχε και διαλύθηκε. Στῆ συνέχεια ὁ συγγραφέας ἐξιστορεῖ με κάθε λεπτομέρεια τήν ὄργάνωση, τήν εἰσβολῆ στή Μακεδονία, τήν πολεμικῆ δραστηριότητα και τήν ἀποτυχία τού μεγάλου ἀνταρτικοῦ σώματος ὑπὸ τόν Γ. Καυαλόπουλο. Με κρίσεις γιά τὴν ἀποτυχία τού σώματος τού Καυαλόπουλου, με μερικά ποιήματα και διάφορα «σκόρπια σημειώματα» τελειώνει τὸ κεφάλαιο αὐτό.

4. «'Η 'Ε θ ν ι κ ῆ Έ τ α ι ρ ε ῖ α μετὰ τὸν πόλεμο τού 1897 και ἔ μ ε χ ρ ι τ ῆ ς δ ι α λ ῦ σ ε ω ς τ ῆ ς» (σ. 175-178). Στὸ πάρα πολὺ μικρὸ αὐτὸ κεφάλαιο γίνεται λόγος γιά τῆ μείωση τού γοήτρου τῆς Έταιρείας, ἔπειδὴ θεωρήθηκε αὐτῆ ἡ μόνη ὑπεύθυνη γιά τὸ ἄδοξο τέλος τού πολέμου. 'Η Κυβέρνηση ζητεῖ τῆ διάλυσή της, ἀλλ' ἡ Έταιρεία ἐπιζητῆ μέχρι τὸ τέλος τού 1900, ὁπότε ἀναγκάζεται νά διαλυθῆ. Κατὰ τὸ χρονικό διάστημα 1897-1900, μολοντί τὸ κλίμα εἶναι δυσάρεστο, δέν ἀδρανεῖ. 'Εκλέγει νέο διοικητικό συμβούλιο, ἐξετάζει τήν ἀντιμετώπιση τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν στή Μακεδονία, ἀσκεῖ φιλανθρωπικό ἔργο στὸ ἐξωτερικό, χορηγεῖ χρηματικά βοηθήματα στίς χῆρες και τὰ ὄρφανὰ τῶν πεσόντων στὰ κινήματα τού 1896 και 1897. 'Επίσης ἡ Έταιρεία φροντίζει γιά τήν ἀποφυλάκιση τῶν αἰχμαλώτων και βοηθεῖ τούς ἀποφυλακισμένους. Τὰ χρήματα πού ἀπέμειναν

κατά τη διάλυσή της, καθώς και τὸ πολεμικὸ ὕλικό κ.λ., τὰ παρέδωσε στὴν «Πανελληνία Σκοπευτικὴ 'Εταιρεία» μὲ τὴν ὑποχρέωση ἢ τελευταία νὰ διαθέσῃ ποσὸ 30.000 δρχ. γιὰ τὴν Ἴδρυση Ἱπποφρονείου τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴ χορηγίση βοηθήματος στὶς χήρες τριῶν φονευθέντων ὀπλαρχηγῶν.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Λυριτζῆ ὀλοκληρῶνεται μὲ τὶς ὑποσημειώσεις κατὰ κεφάλαια, μερικές ἀρκετὰ μακροσκελεῖς, ἀλλὰ χρήσιμες κατὰ τὸν συγγραφέα γιὰ τοὺς πολλοὺς, τὸ παρόρθημα ἐγγράφων, 53 τὸν ἀριθμὸ, μὲ σύντομη περίληψη τοῦ καθένα, κατάλογο ἐγγράφων, συμπληρώσεις-διορθώσεις-ἐπανορθώσεις, συντομογραφίες, βιβλιογραφία, πίνακα εἰκόνων καὶ χαρτῶν, πίνακα περιεχομένων, παροράματα, πίνακα ὀνομάτων.

Ἄναντίρρητα ἡ εὐγενὴς φιλοδοξία τοῦ συγγραφέα, ποὺ διατυπώνει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του, ὅτι δηλαδὴ ἐπιδόθηκε στὴ συγκέντρωση τῶν σχετικῶν μὲ τὴν 'Εθνικὴ 'Εταιρεία καὶ τὴ δράση της στοιχείων, «ὥστε νὰ μὴν ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ λανθάνουσα μιά ἱστορικὴ σελὶς ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας ποὺ ἐγίναν πρὶν ἀπὸ τὸ Δώδεκα, γιὰ νὰ κρατηθῇ ἡ Μακεδονία ἑλληνικὴ» πέτυχε σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ. Ὁ κ. Λυριτζῆς συγκέντρωσε, ὄχι χωρὶς ἀγάπη καὶ κόπο, πλῆθος στοιχείων σχετικῶν μὲ τὸ θέμα του, ποὺ ἦσαν ἢ ἐντελῶς ἀγνωστα (ἀρχαϊκὰ ἔγγραφα), ἢ ξεχασμένα καὶ δυσεύρετα σὲ σύγχρονα μὲ τὰ γεγονότα δημοσιεύματα (βιβλία, ἐφημερίδες κ.λ.), ἢ σκόρπια σὲ μεταγενέστερες ἐκδόσεις. Βέβαια ἡ ἐρευνα τοῦ κ. Λυριτζῆ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ τελειωτικὴ. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν βασικὰ ἓνα μέρος μόνο, τὸ μικρότερο, τοῦ ἀρχείου τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας εἶναι γνωστὸ. Τὸ μεγαλύτερο, ὅπως μὲς πληροφοροῖ ὁ συγγραφέας, δὲν γνωρίζει κανεὶς ποῦ βρίσκεται, ἀκόμη καὶ ἂν σώζεται, καὶ τοῦ ὁποῖο οἱ πληροφορίες θὰ εἶναι ὀπωσδήποτε σημαντικὲς γιὰ μιά ὀλοκληρωμένη μελέτη τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας. Ἐπειτα ὁ κ. Λυριτζῆς, μολοντὶ γράφει ὅτι «στὴν 'Εθνικὴ 'Εταιρεία κατελογίσθη ὅτι μὲ τὶς ἐνέργειές της ἔσυρε τὴν Ἑλλάδα στὸν ἀτυχῆ πόλεμο τοῦ 1897», δὲν συζητεῖ καθόλου τὸ θέμα αὐτό, ἐνῶ, νομίζομε, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ σοβαρὰ. Ἦταν ἢ δὲν ἦταν ὑπεύθυνη ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία γιὰ τὸν ἄδοξο αὐτὸ πόλεμο; Ἡ ἴδια ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία, βέβαια, μὲ τὴν «'Εκθεσὶν τῶν πεπραγμένων» τῆς ('Αθῆναι 1897), τὴν ὁποία φαίνεται νὰ ἄγνοῦ ὁ συγγραφέας, προσπαθεῖ νὰ ἀποσεισῇ τὴν εὐθύνη, καὶ εἶναι φυσικὸ. Δὲν εἶναι ὅμως ἀρκετὸ αὐτό. Ἀπαραίτητη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ ἱστορικοῦ. Τέλος θὰ ἠθέλαμε νὰ παρατηρήσομε ὅτι δὲν εἶναι σωστὸ σὲ δημοσιεύματα γιὰ πρώτη φορὰ ἔγγραφα νὰ παραλείπονται τμήματα, ἀδιάφορα μικρὰ ἢ μεγάλα, ἐπειδὴ κατὰ τὸν συγγραφέα δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ θέμα. Καὶ τοῦτο γιὰ τὸ ἓνα μέρος δὲν παρέχεται πλήρης ἢ εἰκόνα τοῦ ἐγγράφου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲν ἀποκλείεται τὰ παραλείπομενα τμήματα νὰ ἔχουν ἀξία γιὰ κάποιον ἄλλο θέμα κ.λ.

'Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΔΗΜ. ΣΠ. ΤΣΑΦΑΡΑΣ

Γεωργίου Θ. Λυριτζῆ, Γεώργιος Παπαζήσης, ἀρχίατρος τοῦ στρατοῦ, ἐκ Βελβενδοῦ Κοζάνης (1833-1895). Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Κοζάνης, ἀριθ. 10, Θεσσαλονίκη 1976, 8ο, σελ. 16.

Ἀπὸ τὸν γνωστὸ συγγραφέα κ. Γεώργιο Θ. Λυριτζῆ προέρχεται τὸ μὲ τὸν παραπάνω τίτλο ὀλιγοσέλιδο δημοσίευμα τοῦ «Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Κοζάνης», ποὺ σκοπὸ ἔχει νὰ κἀνῃ εὐρύτερα γνωστὴ τὴν προσωπικότητα ἐνὸς διακεκριμένου Βελβενδινοῦ, τοῦ ἀρχίατρο Γεωργίου Παπαζήσης.

Ὁ Παπαζήσης γεννήθηκε καὶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὸν Βελβενδό. Τελείωσε τὸ γυμνάσιο καὶ σπούδασε τὴν ἱατρικὴν στὴν Ἀθήνα. Ἀμέσως μετὰ τὶς πανεπιστημιακὰς του σπουδὰς, ὑπακούοντας στὴ φωνὴ τῆς πατρίδος, πῆρε μέρος στὴν ἐπανάστασι τῆς Θεσσα-